

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

**ПРОГРАМА
ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
ДЛЯ ВСТУПНИКІВ НА ОСНОВІ ОСВІТНІХ СТУПЕНІВ «БАКАЛАВР»,
«МАГІСТР», ОКР «СПЕЦІАЛІСТ»
ДЛЯ ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «МАГІСТР»
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 031 – «РЕЛІГІЄЗНАВСТВО»
(освітня програма – «Релігієзнавство, міжконфесійні відносини»)**

Луцьк – 2020

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма вступного випробування з релігієзнавства призначена для проведення вступного випробування для вступників за освітнім ступенем «магістр» спеціальності 031 – «Релігієзнавство» на факультеті історії, політології та національної безпеки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Програма містить перелік питань, які охоплюють тематичний виклад основних положень та проблем історії і теорії релігієзнавства та загальний комплекс проблем, що мають на меті перевірку рівня знань та вмінь бакалавра.

Вступ на спеціальність 031 – «Релігієзнавство» ОС «магістр» здійснюється на підставі заяв випускників освітнього ступеня «бакалавр», «магістр» та освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст». Вступники мають показати достатній рівень володіння матеріалом, вміння оперувати категоріальним апаратом релігієзнавства, джерела та літературу з фаху.

Метою фахового вступного випробування є: формування цілісного уявлення про релігієзнавство як галузь знань, ознайомлення студентів із низкою проблем релігієзнавчої науки, опанування категоріальним апаратом, вивчення загальних положень різних релігійних систем, закономірностей становлення та розвитку релігійних відносин.

Вступники на освітній ступінь «Магістр» мають бути компетентними у таких питаннях:

- міжнародні документи та основні законодавчі акти України про свободу совісті і релігійні організації,
- сутність релігії, її походження, структура, функції у суспільстві,
- історичні типи релігій,
- сутність міжконфесійних відносин, толерантності,
- історію та сучасний стан релігій в Україні

Вступне випробування проводиться у формі тестового контролю.

Програма вступного випробування затверджена на засіданні кафедри філософії та релігієзнавства 20.01.2020 року, протокол № 8. Укладачі – доктор філос. наук, доцент Борейко Ю.Г., доктор філос. наук, професор Кондратик Л.Й.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СУТНІСТЬ ТА ІСТОРИЧНІ ФОРМИ РЕЛІГІЇ

Тема 1. Предмет, структура і завдання курсу

Релігієзнавство: предмет і завдання. Структура та полі дисциплінарний вияв релігієзнавства (філософія релігії, психологія релігії, антропологія релігії, історія релігії, футурологія релігії, культурологія релігії, географія релігії, етнологія релігії, соціологія релігії). Теоретико-методологічний ресурс релігієзнавства: принципи та методи релігієзнавства як науки і навчальної дисципліни. Практичний вимір релігієзнавчих досліджень. Пізнавальний та виховний потенціал релігієзнавства. Методологія дослідження світоглядних культур. Принципи та методи викладання релігієзнавчих дисциплін.

Тема 2. Релігія як комунікативно-ціннісний феномен і суспільно-історичне явище

Етимологія та змістове наповнення поняття «релігія». Специфіка науково-філософського (світського) та релігійно-богословського (теологічного) підходів до витлумачення її природи, структури та функцій. Основні теорії походження та структура релігії (зовнішня, внутрішня). Рівні релігійної свідомості (концептуальний і буденний). Проблеми історичної періодизації типів і видів релігії. Вплив релігії на формування духовної і матеріальної культури людства. Релігія як духовна цінність і форма онтологічного самовизначення людини. Роль і місце релігії у структурі духовних і моральних цінностей. Релігія і наука: спільне та відмінне. Ідейно-ціннісний та морально-етичний потенціал релігії та наукового знання.

Тема 3. Ранньоісторичні форми релігії

Поняття про первісні релігійні вірування. Зародження первісних вірувань. Основні стадії їх еволюції: найдавніша і давня. Форми первісних релігійних вірувань (фетишизм, анімізм, магія, культ предків, тотемізм, зооморфізм, шаманізм). Типологічні риси ранньоісторичних форм релігії. Вірування давніх слов'ян.

Тема 4. Етнічні релігії

Визначення етнічних релігій. Історичне підґрунтя та хронологічні межі виникнення етнічних релігій. Основні типологічні риси та еволюція етнічних релігій. Загальна характеристика етнічних релігій (давньоіранська, давньоєгипетська, давньогрецька, давньоримська, давньокитайська, давньослов'янська). Етнонаціональні релігії (індуїзм, джайнізм, сикхізм, конфуціанство, даосизм, зороастризм) та етнодержавні релігії (іудаїзм, синтоїзм – до 1946 р.). Особливості віровчення та обрядово-культової практики етнонаціональних та етнодержавних релігій.

Тема 5. Світові релігії

Поняття про світові релігії та їх загальна характеристика (буддизм, християнство, іслам). Буддизм як світова релігія: основи віровчення, обрядово-культува практика та напрями. Морально-ціннісний потенціал буддійського віровчення. Християнство як світова релігія: історія становлення та формування догматики. Еволюція християнства: Православ'я, Католицизм і Протестантизм. Загальна характеристика Біблії. Біблія в контексті духовно-культурного розвитку людства. Іслам: історія виникнення, специфіка віровчення та культу. Основні історичні віхи становлення ісламу та специфіка функціонування мусульманських громад у сучасному світі. Загальна характеристика та провідні ідеї Корану.

Тема 6. Новітні релігійні течії і рухи

Визначення та проблеми типологізації новітніх релігій. Основні чинники появи, географія поширення, кількісні та якісні показники НРТ. Специфічні риси НРТ та особливості співіснування новітніх релігійних течій і традиційних релігійних систем. Місіонерської робота, тенденції розвитку та форми функціонування НРТ в етноконфесійному просторі України. Основні порушення законодавства з боку неорухів.

Тема 7. Сучасний стан релігій в Україні та в регіоні

Релігія та Церква в Україні: історичний контекст та сучасні реалії. Сучасний стан релігійних організацій в Україні (статистичні дані про основні релігійні течії). Специфіка

функціонування православних церков в Україні. Перспектива створення Єдиної Помісної Церкви. Проблема забезпечення конфесій культовими приміщеннями і кадрами. Роль традиційних (історичних) і нетрадиційних релігійних утворень у становленні духовності та інтегруванні українського суспільства. Особливості та тенденції релігійної ситуації в регіоні (Чернівецька область).

Тема 8. Вільнодумство і атеїзм – історичні форми критичного аналізу релігії

Поняття про вільнодумство та атеїзм. Вільнодумство і атеїзм як специфічні форми світоглядної культури. Історична періодизація вільнодумства. Вільнодумство Стародавнього світу, епохи Середньовіччя та Відродження. Радикальні форми вільнодумства: французький атеїзм XVIII ст. і марксистсько-ленінський атеїзм. Природничонаукове вільнодумство. Провідні тенденції сучасних форм вільнодумства.

Тема 9. Свобода совісті і правове регулювання церковно-державних відносин в Україні

Поняття про свободу совісті як конституційно-правову категорію. Історичні етапи становлення свободи совісті. Джерела нормативно-правового регулювання свободи совісті вітчизняного та міжнародного походження. Конституційні положення про свободу совісті та віросповідання в Україні. Закон "Про свободу совісті та релігійні організації". Проблеми реалізації принципу відокремлення церкви від держави та школи від церкви. Роль законодавчих актів для встановлення міжрелігійного діалогу та релігійної толерантності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Академічне релігієзнавство: Підручник / За наук.ред.проф. А.Колодного. – К., 2000.
2. Глосарій релігієзнавця / За наук. ред. член-кор. НАПН України В.О. Балуха. – Чернівці: Наші книги, 2013. – 280 с.
3. Гудима А.М. Релігієзнавство: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль, 2000.
4. Докаш В.І. Загальне релігієзнавство: навчальний посібник. – 2-ге вид., доопр., доп. – Чернівці: Наші книги, 2012.
5. Докаш В.І. Психологія релігії: навч. посіб. – Чернівці: ЧНУ, 2012.
6. Докаш В.І., Лешан В.Ю. Загальне релігієзнавство: Навч. посібник. – Чернівці: Книги – XXI. 2005.
7. Докаш В.І., Лешан В.Ю. Загальне релігієзнавство: Навчальний посібник. – Чернівці, 2004.
8. История атеизма и свободымыслия в Европе. – М., 1986.
9. Історія релігій в Україні: Навч.посібник / А.М.Колодний, П.Л.Яроцький, Б.О.Лобовик. – К., 1999.
10. Калінін Ю.А., Харьковщенко Є.А. Релігієзнавство: Підручник. – К., 2000.
11. Колодний А. Релігійне сьогодення України. // А. Колодний — К., 2009.
12. Колодний А., Лобовик Б. Релігієзнавство: предмет, структура, методологія. – К., 1996.
13. Колодний А., Филипович Л. Релігія в контексті духовного відродження України // Українське релігієзнавство. – К., 1996. - № 2. – С.4-14.
14. Конфесії України у цифровому вимірі // Українське релігієзнавство. – К., 1997. - № 5. – С.64-68.
15. Лешан В.Ю. Основи релігієзнавства: Підручник. – Чернівці: Рута, 2006.
16. Лубський В.І. Релігієзнавство: Підручник. – К., 1997.
17. Любаченко В.І. Історія протестантизму в Україні: Курс лекцій. // В.І. Любаченко – К., 1996.
18. Любаченко В.І. Історія протестантизму в Україні: Курс лекцій. – К., 1996.
19. Мень А. История религии в поисках пути, истины и жизни. – М., 1991. – Т.1,2.
20. Мизун Ю. В., Мизун Ю. Г. Тайны богов и религий. – М., 1999.
21. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. – К., 1992.

22. Модели церковно-государственных отношений стран Западной Европы и США. – К., 1996.
23. Новітні релігії в сучасній Україні. Збірник матеріалів / Ред. колегія В.Д.Боднарєнко – гол. ред. і ін. – К., 2000.
24. Релігієзнавство: Навч. посібник / За ред. С.А.Бублика. – К., 2000.
25. Релігієзнавство: Підручник / За ред. В.І.Лубського, В.І.Теремка. – К., 2000.
26. Релігієзнавчий словник / За ред. проф. А. Колодного і Б. Лобовика. – К., 1996.
27. Свобода віровизнання. Церква і держава в Україні. – К., 1996.
28. Тайлор Э.Б. Миф и обряд в первобытной культуре. – Смоленск, 2000.
29. Томпсон М. Восточная философия. – М., 2001.
30. Франкфорт Г., Франкфорт Г. А., Уилсон Дж., Якобсен Т. В преддверии философии. Духовные искания древнего человека. – СПб, 2001.
31. Фрззер Дж. Дж. Золотая ветвь: Исследования магии и религии. – М., 1998.
32. Ходькова Л.П. Релігієзнавство: Навчальний посібник. – Львів, 2000.
33. Чорненький Я.Я., Лешан В.Ю. «Релігієзнавство: кредитно-модульна система»: Підручник (Навчально-методичний комплекс). – Львів: Українська академія друкарства, 2010.
34. Шевченко В.М. Словник-довідник з релігієзнавства. – К.: Наук. думка, 2004.
35. Энтони де Мелло. Зачем поёт птица? – К., 2003.

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ

Тема 1. Предмет, форми та функції філософії релігії

Філософія як рефлексія над світоглядним самовизначенням людини у світі. Релігійні виміри зв'язку «людина – світ» у контексті філософської предметності. Філософія релігії як складник теоретичного релігієзнавства і його методологічне підґрунтя. Релігія крізь призму онтології, гносеології, теорії цінностей, праксеології, історіософії. Релігієзнавчий контекст основних функцій філософської свідомості. Типи філософії релігії.

Тема 2. Історичні виміри становлення філософії релігії

Розвиток філософських уявлень про релігію як закономірний компонент історико-філософського процесу. Підходи до пояснення джерел і сутності релігії від античності до Нового Часу. Історико-філософський контекст теологічної, натуралістичної, гносеологічної, психологічної, конвенціональної та інших ідей щодо релігії. Історичні форми філософської критики релігії. Д. Юм про «природну історію релігії», її походження, антропологічні основи та форми. Основи Кантової філософії релігії. Філософія релігії Гегеля як взірєць філософської теології. Л. Фейєрбах про антропологічні чинники релігійної свідомості. Тенденції філософського тлумачення релігії в післяпросвітницьку добу (романтизм, позитивізм, марксизм, філософія життя)

Тема 3. Світоглядно-методологічні засади та зміст основних релігієзнавчих теорій

Теорії релігії як основа наукового потенціалу релігієзнавства. Систематизація релігієзнавчих теорій за основним пояснювально-методологічним принципом. Взаємозв'язок і синтетичний потенціал основних типів релігієзнавчих теорій. Теолого-конфесійні тлумачення та їх філософський інструментарій. Філософсько-соціологічні концепції. Біологічні та психологічні теорії. Етнологічні основи пояснення релігії. Міфологічні концепції та їх філолого-лінгвістичний інструментарій. Методологічний потенціал основних теорій релігії та форми їх синтезу в контексті сучасної релігієзнавчої науки

Тема 4. Релігія як світогляд: сутність та чинники формування

Етимологія, значеннєве поле та різномовні еквіваленти терміна «релігія» (лат. religio). Проблема дефініції поняття «релігія». Світоглядний характер релігії. Релігія та її зв'язки з іншими типами світогляду. Поняття передумов або чинників («коренів») релігії. Мотиви, форми та способи релігійної аксіологізації й сакралізації образу світу. Психологічні, ціннісні та інтелектуальні (когнітивні) основи релігійної свідомості.

Тема 5. Релігійна віра як основа релігійного досвіду. Світоглядні підходи до обґрунтування чи заперечення змісту віри

Релігійна віра як основа релігійного досвіду. Образ Бога та ідея безсмертя у світлі віри. Проблемне поле: «віра і знання», «віра як знання» (про Бога), «віра або знання», «віра і *тайна* сакрального». Структура віри. Віра як уявлення і як акт. Теологічні підходи до тлумачення віри. Відмінність між теологічним і філософським поглядами на віру. Філософська проблематизація джерел і змісту віри. Факт смертності як чинник ідеї безсмертя. Потреба життєвої нескінченності як вихідний мотив *волі вірити* і чинник *ціннісної значущості* змісту релігійного знання. Відмінність між особистісним і абстрагованим образами Божества. Зміст і метафізичний контекст філософського теїзму. «Докази буття Бога» крізь призму філософської рефлексії.

Тема 6. Множинність релігійного досвіду в контексті полікультурності

Багатокультурність і ціннісний плюралізм як атрибути цивілізаційного розвитку. Проблема «універсальної сутності» релігії у світлі багатовір'я та різнославл'я. Історіософські тлумачення багаторелігійності. Міжрелігійні стосунки: потенціал солідаризації людства чи підгрунтя розбрату? – історичний досвід та тенденції сьогодення.

Тема 7. Релігія в системі духовної культури

Культура як універсум духовно-практичного самоздійснення людини. Особливе становище релігії і релігій у системі духовної культури Теологія про «надкультурну» природу і смисл релігії. Богословські тлумачення релігії як смислового базису (або субстанції) всіх сфер духовної культури. П. Тілліх про релігійні виміри трьох типів культури – теономної, гетерономної та автономної. Світсько-гуманітарний погляд на релігію як *іманентний* елемент культури. Форми синтезу всередині релігії явищ мистецтва, моралі, права, політики, теоретичного знання. Історичні трансформації місця релігії в культурі та соціумі. Секуляризація як важлива прикмета новочасної і новітньої культури. Смисл і суперечності релігійно-культурних процесів у сучасному світі й Україні

Тема 8. Релігійний досвід і наукове знання:

історичний контекст та актуальні проблеми взаємодії

Спільне та відмінне між релігією і наукою як формами духовного освоєння людиною світу. Ціннісний нейтралітет «чистої» науки і смисложиттєвий характер релігійного досвіду. Проблема віри і знання та актуальні ракурси її розгляду. Наукова і релігійна картини світу. Суперечності взаємин між наукою і релігією (та церквою) на ґрунті різних цивілізацій та історичних епох. Релігія і наука як чинники взаємної еволюції. Проблема релігійних елементів у світській освіті. Глобальні проблеми сьогодення крізь призму науки і релігії

Тема 9. Релігія і мораль. Релігія і безрелігійний світогляд

Моральна свідомість у контексті релігійного і безрелігійного світогляду. Зв'язок віри в Бога і доброчесності. Моральний вибір у контексті співвідношення наявного і сподіваного. Моральна гідність і претензії на безсмертя та потойбічну віддачу. Обґрунтування моральних цінностей в контексті біблійних релігій. Християнська морально-етична програма і історичний досвід релігійно-церковної практики. Моральний потенціал безрелігійного світогляду (атеїзму). Смисложиттєві основи позарелігійної людяності.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бибихин В. В. Философия и религия//Вопросы философии. – 1992. – №7. – С.34-44.
2. Бродецький О.Є. Філософія релігії. – Чернівці, 2008.
3. Дейвіс Б. Вступ до філософії релігії. – К., 1996.
4. Дисциплінарне релігієзнавство. Навчальний посібник За науковою редакцією А.Колодного. – К., 2010.
5. Добренев В. И., Радугин А. А. Методологические вопросы исследования религии: спецкурс. – М., 1989.
6. Кимелев Ю. А. Современная западная философия религии. – М., 1989.
7. Кимелев Ю. А. Философия религии: Систематический очерк. – М., 1998.
8. Митрохин Л. Н. Философия религии. – М., 1993.

9. Попов М.В. Філософія релігії. – К., 2007.
10. Религиоведение: Учебное пособие и Учебный словарь-минимум по религиоведению. – М., 2004.
11. Религия в ценностных измерениях: Материалы научн. конф. «Философия и религия на рубеже тысячелетий». – Уфа, 2000.
12. Религия. Философия. Культура. – М., 1992.
13. Томпсон М. Философия религии. – М., 2001.
14. Философия религии: альманах. – М., 2007.
15. Философия религии: альманах. – М., 2010.
16. Яблоков И. Н. Основы теоретического религиоведения. – М., 1994.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Батай Ж. Теория религии//Батай Ж. Теория религии. Литература и зло. – Минск, 2000. – С.5-120.
2. Богословие в культуре средневековья. – К., 1992.
3. Борунков Ю. Ф. Структура религиозного сознания. – М., 1971.
4. Взаимосвязь физической и религиозной картин мира. Физики-теоретики о религии. – Кострома, 1996.
5. Винокуров В. В. Феномен сакрального, или Восстание богов//Социо-Логос. – 1991. – Вып. 1. – С. 431-449.
6. Владимиров Ю. С. Фундаментальная физика, философия и религия. – Кострома, 1996.
7. Гайзенберг В. Естественно-научная и религиозная истина//Гайзенберг В. Шаги за горизонт. – М., 1987.
8. Гроф С., Хэлифакс Дж. Человек перед лицом смерти. – К., 1996.
9. Девятова С. В. Современное христианство и наука. – М., 1994.
10. Кураев А. Традиция. Догмат. Обряд. – М., 1995.
11. Кураев А. Христианская философия и пантеизм. – М., 1997.
12. Лобовик Б. А. Религиозное сознание и его особенности. – К., 1986.
13. Лосев А. Ф. Философия. Мифология. Культура. – М., 1991.
14. Медведев М. И. Человек и его отражение в религии. – Минск, 1983.
15. Наука, религия, гуманизм. – М., 1996.
16. Никонов К. И. Критика антропологического обоснования религии. – М., 1989.
17. Никонов К. И. Религиозен ли человек по природе? – М., 1990.
18. Проблемы культуры в современном зарубежном религиоведении. – М., 1989.
19. Религия в ценностных измерениях: Материалы научн. конф. «Философия и религия на рубеже тысячелетий». – Уфа, 2000.
20. Религия. Философия. Культура. – М., 1992.
21. Рьюиз М. Наука и религия: по-прежнему война?//Вопросы философии. – 1991. – №2. – С.12-36.
22. Свободомыслие и атеизм в древности, средние века и в эпоху Возрождения. – М., 1986.
23. Семенкин Н. С. Философия богоискательства. – М., 1986.
24. Скибицкий М. М. Мировоззрение, естествознание, теология. – М., 1986.
25. Современные зарубежные исследования в области философской теологии: Реферативный сборник. – М., 1991.
26. Трофимова З. П. Гуманизм. Религия. Свободомыслие. – М., 1992.
27. Фейнберг Е. Л. Интуитивное суждение и вера//Вопросы философии. – 1991. – №8. – С.13-24.
28. Фромм Э. Психоанализ и религия /Иметь или быть? – М., 1990. – С.217-320.
29. Черній А. М. Онтологія духовності: Антропологічна цінність у релігієзнавчому вимірі. – К., 1996.

30. Шердаков В. Н. Философия религии и религиозная философия//Вопросы философии. – 1995. – №2. – С.181-188.
31. Шостек А. Бесіди з етики. – Львів, 1999.
32. Яннарас Х. Вера церкви. Введение в православное богословие. – М., 1992.

СОЦІОЛОГІЯ І ПСИХОЛОГІЯ РЕЛІГІЇ

Тема 1. Соціологія релігії як галузь наукового знання

Соціологія релігії в структурі релігієзнавства. Об'єкт і предмет соціології релігії. Структура соціології релігії, система категорій і понять. Методи соціології релігії – категоріально-концептуальні і конкретно-соціологічні. Методологічні принципи соціології релігії. Принципи об'єктивності, історизму, конкретності, структурно-функціонального, інституціонального підходів у соціологічному релігієзнавстві. Функції соціології релігії. Соціологія релігії в системі загальносоціологічного значення. Соціологія релігії і практика суспільного життя.

Тема 2. Історія виникнення та розвитку соціології релігії

Передумови виникнення соціології релігії (криза феодально-релігійної свідомості, критика феодальних суспільних відносин з боку французьких енциклопедистів XVII ст., формування інтересу до питань соціальної ролі релігії в житті суспільства). Час виникнення соціології релігії та її засновники. Вклад І.Конта у розвиток соціології релігії. Концепція М.Вебера про релігію як необхідний компонент суспільства. Класифікація соціальних функцій Г.Спенсера. Вчення Е.Дюркгейма про релігію як соціальний інтегратор. Антирелігійний підхід до розуміння релігії Л.Феєрбаха, К.Маркса, та Ф.Енгельса про соціальну сутність релігії. Проблема соціальної значимості релігії у вченні М.Вебера. Феноменологічний напрямок дослідження релігії (П.Бергер, І.Лукман). Функціональна теорія та теорія конфліктів як два напрямки дослідження релігії в сучасній західній соціології. Основні етапи розвитку та напрямки дослідження вітчизняної соціології релігії.

Тема 3. Релігія як предмет соціологічного аналізу

Поняття та основні визначення релігії. Соціологічне розуміння феномену релігії. Специфіка соціологічного аналізу релігії. Дихотомія підходів до проблеми виникнення релігії: богословсько-теологічний та науковий. Соціальні, гносеологічні та психологічні корені релігії. Соціумний та соціокультурний детермінанти виникнення релігії. Соціологічні принципи класифікації релігії (за Г.Гегелем, М.Вебером, Р.Беллою). Фундаментальна класифікація релігії Р.Белли [примітивний, архаїчний, історичний, ранньосучасний (ранньомодерний) і сучасний (модерний) етапи]. „Громадянська релігія” як сучасний релігійний феномен. „Структурний” метод класифікації релігії (догматичний, емоційно-етичний, традиціоналістський типи).

Тема 4. Суспільно – функціональний характер релігії.

Релігія як продукт історичного розвитку цивілізації та соціального інституту. Діалектика відносин «релігія-суспільство», «державо-церква». Дихотомія підходів структури релігії. Проблема критеріїв структуризації релігії. Структура релігії за Д.Марковичем (ідея надприродного, почуття поваги і страху, релігійні символи, ритуал, релігійні організації і служителі). П'ятиелементна структура релігії: доктрина, міф, етичні цінності, ритуали. Проблема сутності і походження ритуалу. Структурування релігії за Джонстоуном: групи віруючих, священні предмети, віросповідання, ритуал, система норм та приписів. Соціологічна структуризація складників релігії (релігійна свідомість, релігійна діяльність, релігійні відносини, релігійні інститути та організації). Соціальна природа релігії та її функціональність.

Трансцендування як компенсація земної втраченості. Ціннісно-нормативний характер релігії. Дуалізм прояву соціальних функцій релігії (інтеграція та дезінтеграція суспільства).

Тема 5. Релігія та основні соціальні інститути суспільства

Релігія і суспільство. Релігія як суспільне явище. Соціологічне визначення релігії. Релігія як суспільне явище. Соціальна роль і сутність релігії, її суспільно-функціональна

структура. Релігійна свідомість. Релігійна діяльність, релігійні відносини, релігійні організації. Релігія як специфічна підсистема. Функціональність релігії, її структура і рівні. Соціальні функції релігії. Функції і роль церкви (релігійних організацій). Релігія і політика. Релігійна ідеологія. Суспільні конфлікти і релігія. Релігія і культура. Релігія і бізнес. Релігія і сім'я. Глобальні проблеми сучасності і релігія. Секуляризація і вільнодумство. Секуляризаційні процеси в сучасному світі.

Тема 6. Соціологічне осмислення релігійного життя в Україні

Релігійна ситуація та релігійна мережа України в її соціологічних вимірах; конфесійна структура та географія релігій на українських теренах; функціональна роль релігії в сучасному українському суспільстві. Тенденції зміни конфесійного життя та динаміка релігійності в Україні. Внутрішньоцерковні процеси та проблеми міжконфесійних відносин і релігійної конфліктності. Релігійність як форма ідентифікації українського етносу. Релігія в контексті державотворчих процесів. Релігія і проблеми національного життя. Релігія як соціальний інтегратор українського суспільства.

Тема 7. Предмет і місце психології релігії в системі наукового знання

Психологія релігії в структурі релігієзнавства. Структура психології релігії. Об'єкт дослідження – емоційний вимір релігії, предмет вивчення – релігійні почуття, переживання. Основні завдання психології релігії. Релігійний досвід, настрої, вольові мотиви, установки, спонуки, порухи (порив, раптове прагнення, бажання) – проблемне поле психології релігії. Психологія релігії як синтез двох галузей знання: психології і теології. Специфіка психології релігії як дисциплінарного утворення. Загальна та часткова психологія релігії. Специфіка релігійних почуттів: екстаз, одержимість, прозорливість, релігійний страх, фанатизм та ін. Їх відмінність за інтенціональністю (спрямованістю на об'єкт) від естетичних, моральних та ін. почуттів. Об'єкт релігійних емоцій, переживань – позаприродні феномени (інколи реальні предмети чи істоти: ікона, хрест, вождь, святий тощо). Ілюзія досягнення реального результату. Багатовимірність методологічних принципів дослідження психології релігії.

Тема 8. Психологічні корені релігії і релігійності

Поняття релігійності та основні методи її вивчення. Виміри індивідуальної релігійності: віра в надприродне, специфічний релігійний досвід, релігійна поведінка. Різноманітність підходів щодо формування індивідуальної релігійності: Д.Ж.Пратта, Ч.Глока, Г.Оллпорта, Д.Бетсона. Дослідники психології релігії про основні фактори, що формують індивідуальну релігійність: потреба з'ясування незрозумілих станів (хвороба, пологи, сновидіння тощо); складні життєві ситуації (криза, фрустрація – почуття тривоги, напруги, відчаю, гніву), які вимагають активізації захисних механізмів; постійна наявність почуття невпевненості, провини та тривоги, зниженню інтенсивності яких допомагає релігійний культ, пошук цінностей життя, подолання страху смерті. Методи дослідження психологічних чинників релігії і релігійності: інтроспекція, спостереження, експеримент, вивчення особистих документів, психотерапевтичний аналіз, анкетування, інтерв'ю, опитування. Основні етапи соціологічного дослідження психологічних передумов формування релігійного світобачення.

Тема 9. Релігійний досвід і його типи

Поняття релігійного досвіду. Переконавання як основа релігійного досвіду. Релігійний досвід – сакралізація переважаючої реальності. Його головна ознака – ставлення до досвіду як до священного. Суперечливість релігійного почуття – поєднання страху і любові, потяг до священного і страху перед ним. Типи релігійного досвіду за Р.Старком: стан, коли людина усвідомлює, відчуває, знає існування або присутність божественного чи священного; обопільне визначення – людина відчуває божественне, що відчуває існування людини; взаємодія між людиною і божественним на зразок любові або дружби; відчування людиною власної обраності або того, що через неї діє божественне. Релігійний досвід і традиція. Традиція як посередник між релігійним досвідом і соціумом.

Тема 10. Природа, вияви і структура релігійної віри

Релігійна віра як вияв психологічного феномену; явище, що містить вольовий та емоційний компоненти, готовність діяти заради мети, досягнення якої не гарантовано. Об'єкт

та предмет віри. Протилежність істини віри істинам знання. Віра – феномен, що не потребує наукової перевірки, аргументації. Різні площини пізнання світу наукою і релігією. Віра – результат взаємодії інтеріоризованих колективних уявлень або культурних та індивідуальних традицій, особистісних стосунків і настанов. Фактори, що зумовлюють супротив релігійних вірувань щодо інформації, яка їм суперечить.

Тема 11. Психологічні функції релігії

Основні психологічні функції релігії: смислоутворююча, гармонізуючо-стабілізуюча, світоглядна. Смислоутворююча функція як ядро психології релігії (дозволяє індивіду вести усвідомлене існування, позбавляє тривоги, невпевненості, невизначеності). Специфіка формування релігією захисних механізмів, які ґрунтуються на ілюзії, перекрученому сприйнятті реальності, перенесенні енергії з предметно-практичного плану у площину фантазії. Реалізація релігією невід’ємної потреби людини в упорядкованості уявлень про світ, своє місце в ньому. Дихотомія прямої залежності між релігійністю та морально-етичними якостями, духовністю. Суперечливий характер впливу релігії на психологічний розвиток і психічне здоров’я особи. Зріла і незріла релігійність. Проблеми впливу новітніх релігійних течій і рухів на психічне здоров’я особи та духовний клімат суспільства.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Академічне релігієзнавство / За ред. проф. А. Колодного. – К., 2000.
2. Белла. Социология религии // Американская социология. – М., 1972.
3. Введение в общее религиоведение: Учебник / Под ред. Проф. И.Н. Яблокова. – М., 2001.
4. Вебер М. Социология религии // Избранное. – М., 1994.
5. Гараджа В.И. Социология религии: Учебник для вузов. – М., 1996.
6. Дисциплінарне релігієзнавство. Колективна монографія. За наук. ред. д.філос.н., проф. А. Колодного / Українське релігієзнавство. – К., 2009. – Спецвипуск 2009-1.
7. Дюркгейм Э. Социология. – М., 1995.
8. Докаш В.І. Психологія релігії: навч. посіб. – Чернівці: ЧНУ, 2012.
9. Ерышев А.А., Лукашевич Н.П. Социология религии: Учеб. пособие. – К., 1999.
10. Кобецкий В. Социология изучение религии. – Ленинград., 1978.
11. Москалец В.П. Психологія релігії. – К., 2004. Самыгин С., Нечипуренко В.,
12. Пірен М.І. Соціологія релігії: Підручник. – К., 2008.
13. Полонская И. Религиозная социология и психология религии. – Ростов-на-Дону, 1996.
14. Релігія в контексті соціокультурних трансформацій України. Колективна монографія. / Відп. ред. д.філос.н. Л.Филипович. – К., 2009.
15. Самыгин С. и др. Религиоведение: социология и психология религии. – Ростов, 1996.
16. Сучасні процеси в релігійному житті світу та України. – Одеса, 2010. – Вип. 8-й.
17. Филатова О.Г. Социология религии: Конспект лекций. – СПб., 2000.
18. Яблоков И.Н. Социология религии. – М., 1979.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Черній А.М. Релігієзнавство: Посібник. – К., 2003.
2. Релігієзнавство: Навч. посібник для студентів неспеціальних факультетів / За ред. В.І. Докаша, Г.Г. Коцур та ін. – Ч., 2008.
3. Религия и общество: Хрестоматия по социологии религии / Сост. В.И. Гараджа, Е.Д. Руткевич. – М., 1996.
4. Конфесіологія релігії. Колективна монографія. За наук. ред. д.філос.н., проф. А. Колодного та Л.Филипович / Українське релігієзнавство. – К., 2009. – Спецвипуск 2009-2.
5. Лубський В.І., Козленко В.М., Горбаченко Т.Г. Соціологія релігії: Курс лекцій для студентів філософських факультетів, відділень релігієзнавства, соціології, філософії, політології. – К., 1999.
6. Фрейд З. Психоанализ, религия, культура. – М., 1992.
7. Рикёр П. Герменевтика и психоанализ. Религия и вера. – М., 1996.

8. Юнг К. Г. Архетип и символ. – М., 1991.
9. Ясперс К. Философская вера // Смысл и назначение истории. – М., 1991. – С. 420 – 508.

ІСТОРІЯ ХРИСТІЯНСТВА

Тема 1. Предмет, структура і завдання курсу

Предмет і завдання курсу "Історія християнства". Періодизація християнської історії. Історіографічна та джерельна база курсу.

Тема 2. Доба виникнення християнства. Світогляд та релігійні культури. Роль Палестини

Економічний та політичний лад. Криза полісного ладу, колегії та асоціації. Елліністичний світогляд та його особливості. Вплив філософських шкіл, східні культури та поєднання їх з традиціями і місцевими віруваннями. Роль іудейських релігійно-політичних партій. Месіаністичні та есхатологічні мотиви.

Тема 3. Християнство перших століть нашої ери

Джерела з історії перших християн. Ісус Христос та Апостоли. Есхатологічний та соціальний вимір християнства у часи його виникнення. Ісусова проповідь та завдання апостолам. Петро і Павло як засновники Римської церкви. Внутрішня організація християнської церкви у перші три століття н.е. Відносини помісних церков. Причини виникнення еретичних релігійних течій та їхній вплив на суспільство.

Тема 4. Християнство епохи Вселенських соборів (IV-VIII ст.)

Поширення християнства та «Велике переселення народів». Політика імператора Костянтина I. Церковна організація формування Східних патріархатів та Римського престолу. Передумови та причини проведення Соборів. Християнське Богослужіння часів Вселенських соборів.

Тема 5. Догматика, засади віровчення, особливості богослужіння, церковна організація

Основні догмати християнської релігії. Догматичне вчення про Святу Трійцю як центральне у християнській догматиці. Символ Віри. Християнські таїнства та обряди, християнське богослужбове «Коло». Християнські свята. Семантика християнського храму. Культурні особливості християнських конфесій.

Тема 6. Біблія як священна книга християн.

Біблійний канон. Біблійні апокрифи. Переклади Біблії. Основні ідеї та мотиви Біблії. Шлях прямого Одкровення. Проблеми розуміння. Відмінність культур та цивілізацій. Церковно-синагогальна традиція. Біблеїстика XVIII – XIX ст. Історико-культурний і контекстуальний аналіз. Лексико-синтаксичний аналіз. Теологічний аналіз.

Тема 7. Ортодоксальне християнство: суспільна історія розділеної Церкви. Догматичні відмінності між течіями ортодоксального християнства. Культурні особливості у православ'ї і католицизмі.

Католицька церква у Середні віки. Зміцнення папської влади. Хрестові походи. Система урядування Римської церкви. Католицькі школи та університети.

Православні землі після розділення церков. Устрій православних церков Сходу під ісламським пануванням. Православ'я і національно-визвольний рух європейських народів. Вселенське православ'я.

Джерела віровчення. Особливості Римо-католицької церкви як чинник розділення. Католицький догмат про непомильність Папи Римського і Православний принцип соборності. Критика з боку протестантів і православних. Два типи богослужіння: богословське трактування. Особливості церковних свят.

Побудова та оздоблення храму. Літургія – меса. Церковна організація у православних та католицьких церквах. Чернече життя. Різниця календарів. Догматичні, культурні та організаційні відмінності й пошуки християнської ідентичності.

Тема 8. Реформоване християнство: ранній та пізній протестантизм. Протестантські конфесії в Україні. Протестантська колонізація XVIII-XX ст.

Німецька реформація. Мартин Лютер. Анабаптисти. Женевська реформація. Жан Кальвін. Реформація у Британії. Лютеранство та Кальвінізм. Пізній протестантизм та його зв'язок з раннім. Історичні умови виникнення. Адвентизм, Мормони, Армія спасіння, Свідки Єгови.

Попередники протестантизму в Україні. Ранній протестантизм в Україні. Поява баптизму в Україні. Баптизм у Західній Україні. Євангелістське християнство. Поява адвентизму. П'ятидесятницький рух. Свідки Єгови в Україні.

Тема 9. Християнські конфесії в тоталітарному суспільстві радянської моделі. Зміна тенденцій у відносинах тоталітарного режиму щодо церкви у 80-х роках XX ст.

Етапи розвитку церковно-державних відносин, атеїзація радянської держави та боротьба комуністичного режиму проти релігії та церкви. Зміни у стосунках між православною церквою та радянським урядом після Великої Вітчизняної війни.

Стосунки між державою і релігійними організаціями, синхронність у процесах демократизації суспільства наприкінці 1980-х рр. Законотворча діяльність у сфері релігійного життя.

Тема 10. Християнство у незалежній Україні. Церква в контексті національно життя.

Відродження Українського православ'я. Причини виникнення трьох течій Православ'я. Процес відновлення Української греко-католицької церкви. Проблема міжхристиянського порозуміння.

Основна класифікація новітніх течій та рухів: Проблема відносин з історичними та традиційними церквами в Україні.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Болотов В.В. История Церкви в период вселенских соборов. - М., 2007.
2. Болотов В.В. Лекции по истории древней Церкви. - Харвест, 2008. - Тт. 1-4.
3. Головащенко С. Історія християнства. - К., 1999. - 350 с.
4. Історія релігії в Україні : в 10-ти т. – [вид. 2-ге, доп.]. – Т. 6 : Пізній протестантизм України. - К.-Дрогобич, 2008.
5. Джонатан Гілл. Історія християнства. 2011
6. Любашенко В.І. Історія протестантизму в Україні: Курс лекцій. – К., 1996.
7. Мень А. История религии. Пути христианства. – М., 2005.
8. Санников С.В. Огляд історії християнства. - К., 2007.
9. Остащук І. Релігійна символіка. - Івано-Франківськ: Вид. Третяк І. Я., 2008.
10. Поснов И.Э. История Христианской Церкви. - М., 2007.
11. Релігієзнавчий словник / За ред. проф. А. Колодного і Б. Лобовика. – К., 1996.
12. Релігія і Церква в сучасних українських реаліях. - К., 2007.
13. Свенцицкая И. С. Апокрифы древних христиан. - М., 2004.
14. Свенцицкая И. С. Раннее христианство: страницы истории. — М., 1989.
15. Свенцицкая И. С. Тайные писания первых христиан. — М.: Политиздат, 1980.
16. Свенцицкая И. С. Судьбы апостолов. Мифы и реальность. - М., 2005.
17. Свенцицкая И. С. Первые христиане и Римская империя. - М., 2003.
18. Табак Ю. Православ'я і католицтво: Основні догматичні та обрядові розбіжності (Короткі нариси). - Львів: Вид-во Українського Католицького Університету, 2007.
19. Тальберг Н.Д. История христианской Церкви. – К., 2007.
20. Шафф Ф. История христианской Церкви. В 7-и тт. - СПб., 2007 - 2011.
21. Энциклопедия для детей. Религии мира. – М., 1999. – Т.6.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Докаш В.І., Лешан В.Ю. Загальне релігієзнавство: Навчальний посібник. – Чернівці, 2004.
2. Історія релігій в Україні: Навч.посібник / А.М.Колодний, П.Л.Яроцький, Б.О.Лобовик. – К., 1999.
3. Болотов В.В. Собрание церковно-исторических трудов. - М.: Мартис, 1999 - 2002. - Тт. 1 - 4.
4. Каутский К.І. «Історія Християнства» М., 1990 р.
5. Нові релігійні течії та організації в Україні. – К., 1997.
6. Релігія і нація в суспільному житті України і світу. - К., 2006.
7. Поснов М. Э. История Христианской Церкви (до разделения Церквей – 1054 г.). – К., 1991.
8. Тальберг Н. Д. История Христианской Церкви. – Jordanville, 1964. – Репр.: М., 1991.

ІСТОРІЯ РЕЛІГІЄЗНАВЧОЇ ТА БОГОСЛОВСЬКОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ

Тема 1. Вступ до “Історії релігієзнавчої та богословської думки в Україні”

Предмет, завдання і мета курсу. Періодизація історії релігієзнавчої та богословської думки в Україні. Аналіз богословських джерел та літератури. Зміст курсу. Специфіка розробки навчальної програми. Історіографія релігієзнавчої і богословської думки. Критерії оцінки знань студентів.

Тема 2. Зародження християнських ідей в Україні

Шляхи розповсюдження християнських ідей на українських землях. Роль грецьких колоній в Криму і Північному Причорномор’ї в розповсюдженні християнських ідей. Християнсько-варязькі впливи. Отці церкви про поширення християнства серед слов’ян. Розповсюдження християнства через Карпати і західні землі України. Літописне оповідання про апостола Андрія Первозванного. Перші християни України-Руси Аскольд, Дір і княгиня Ольга. Договір князя Ігоря з греками 911 р. як важливе джерело вивчення поширення християнства в Україні-Руси. Літописне оповідання про охрещення княгині Ольги. Місія єпископа Адальберта від німецького імператора Оттона I. Зародження християнських ідей на Закарпатті і його роль у поширенні християнства на східні слов’янські землі.

Тема 3. Розвиток богословської думки у Київській Русі в XI-XIII століттях

Заснування Києво-Печерського монастиря. Літописні оповідання про Антонія і Теодосія Печерських. Літописець Нестор. Теологічний і догматичний характер “Слова о законі і благодаті” митрополита Іларіона. Повість “Варлаам і Йосаф”. Давньоруські апокрифічні видання. Укладення українського Печерського патерика. Розповсюдження у Київській Русі перекладів Святого письма. “Остромирове Євангеліє”. Михайло Грушевський про значення Печерського патерика. “Паломник” ігумена Данила. Переклади “Паломника” європейськими мовами. Богословські твори Кирила Туровського і Кліма Смолятича.

Тема 4. Українська богословська думка в умовах католицької реакції

Єзуїтсько-протестантські суперечності в Україні. Наступ ордену єзуїтів на православну церкву. Києво-Могилянська академія. Знищення єзуїтами лютеранської академії і друкарства в Панівцях (нині Борщівського р-ну Тернопільської обл.). Діяльність архімандрита Києво-Печерського монастиря Єлисея Плетенецького. Митрополит Петро Могила. Мелетій Смотрицький. “Палінодія” Захарія Копистенського. Богословські ідеї в церковних проповідях Лазаря Барановича, Антонія Радивіловського, Іоанікія Галятовського. Берестейська унія 1596 р. Полеміка навколо Берестейської унії. Загибель Йосафата Кунцевича.

Тема 5. Острозька біблія 1581 р. – духовна книга слов’янського світу

Духовне й ідейне суперництво католицьких і православних церков в Україні. Острог на Волині – центр духовного життя краю. Князь Костянтин (Василь) Острозький. Заснування Острозької академії. Підготовчий процес до видання Острозької біблії. Збір біблійних текстів для видання Острозької біблії. Друкар Іван Федоров (Федорович). Острозька біблія 1581 р.

Запозичення Острозької біблії слов'янськими народами. Єлисаветинська біблія. Значення Острозької біблії.

Тема 6. Богословські концепції Івана Вишенського

Іван Вишенський і його доба. Життєпис Івана Вишенського. Прижиттєві твори І. Вишенського. Іван Вишенський – “афонський апостол”. Радянські вчені про Івана Вишенського. І. Вишенський і протестанти. Полемічні послання Івана Вишенського з Афону в Україну. Система поглядів Івана Вишенського та його критика католицизму. Суспільні ідеали Івана Вишенського. “Послання братчику Львівському” (1606 р.) І. Вишенського та “Зачіпка мудрого латинника з дурним русином”. “Рай” у світогляді І. Вишенського. Оборона Іваном Вишенським суспільних ідеалів українства, які базувалися б на принципах раннього християнства.

Тема 7. Поширення українських богословських ідей у Росії в XVI-XVIII століттях

Участь української богословської еліти у розвитку духовної культури Росії. Заходи Петра I по організації перших шкіл у Росії. Боярин Ртіщев. Перші київські вчені у Росії в 1649-1652 рр. Єпіфаній Славинецький – засновник і ректор греко-латинської школи у Москві. Його “Трактат про милосердя”. Симеон Полоцький – основоположник російської поезії і красномовства. Архієпископ Феофан Прокопович, його трактат “Суперечка Павла з Петром про неудобноносиме”. Поширення богословських творів у Росії: Іоанікія Галятовського “Небо Новое” 1665 р., Лазаря Барановича “Меч Духовний”, Петра Могили “Требник”, Кирила Транквіліона “Учительське Євангеліє”, Інокентія Гізеля “Мір с Богом”, Дмитра Туптала (Ростовського) “Руно Орошенне”. Мелетій Смотрицький і його “Граматики словенської правильное синтигма”. Перехід Мелетія Смотрицького з православ'я в уніатство. Організація слов'яно-греко-латинської академії у Москві. Митрополит Стефан Яворський – перший ректор академії. Випускники Києво-Могилянської академії на викладацькій роботі в Москві.

Тема 8. Праця українських учених-богословів за межами України

Єпіфаній Славинецький – богослов патріаршої школи в Росії. Симеон Полоцький – автор проповідей та учитель російського царевича Федора. Дмитро Туптало (Ростовський) – святий російської церкви. Богословські праці Дмитра Туптала. Стефан Яворський – полеміст і рязанський митрополит. Феофан Прокопович – архієпископ російської православної церкви, член Синоду, радник царя Петра I з питань реформ. Драма Ф. Прокоповича “Владімір”. Інші українські богослови – святі російської православної церкви.

Тема 9. Діяльність митрополита УАПЦ Василя Липківського в умовах радянської влади

Ідея створення УАПЦ у добу визвольної боротьби українського народу за незалежність у 1917-1920 рр. Українська православна церква у період діяльності уряду Директорії 1918-1920 рр. Митрополит Василь Липківський і створення УАПЦ. Богословські ідеї митрополита у зверненнях до вірних УАПЦ та інших працях. Митрополит Василь Липківський про боротьбу радянської влади з українською православною церквою в Україні. Концепція віри як природна властивість людини. Погляди митрополита на релігійність Тараса Шевченка. Ідея про зцілення розслабленого на прикладі церкви українського народу. Липківський про страждання Матері Божої як страждання України. Образ зрадника Юди у проповідях Липківського як зрадництво рідному народові. Арешт митрополита Василя Липківського радянською владою і його загибель.

Тема 10. Богословське мислення і діяльність митрополита УГКЦ Андрея Шептицького

Митрополит Андрей Шептицький на тлі української історії ХХ сторіччя. Життєпис митрополита Андрея Шептицького. Діяльність митрополита Андрея Шептицького на чолі УГКЦ наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття. Питання моралі і державності у богословських працях митрополита Андрея Шептицького. Андрей Шептицький і Українські Січові Стрільці. Арешт Шептицького російською окупаційною владою під час Першої світової війни. Шептицький і Українська Центральна Рада. Екуменічна діяльність Андрея

Шептицького. Розуміння ідеї православ'я митрополитом Андреем Шептицьким. Духовне, національне й економічне виховання УГКЦ населення і молоді Східної Галичини. Позиція митрополита під час Другої світової війни. Шептицький і Акт відновлення української державності 30 червня 1941 р. Переховування єврейського населення від геноциду німецьких окупаційних військ митрополитом Андреем Шептицьким. Митрополит Шептицький – меценат української культури. Ідеї митрополита Шептицького і сучасність. Беатифікаційний процес після смерті митрополита Андрея Шептицького.

Тема 11. Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) – глава Української православної церкви в Канаді, учений-богослов

Життєпис митрополита Іларіона. Митрополит Іларіон – організатор і ректор українського університету в Кам'янці-Подільському. З початку 1919 р. – Міністр Віроісповідань в уряді Директорії УНР. 1919-1920 рр. – керуючий державним апаратом УНР. 1940 р. – архієпископ православної церкви Холмщини і Підляшшя. Діяльність І. Огієнка на чолі “Української Греко-Православної Церкви” в Канаді. Автор перекладу Біблії українською мовою. Іван Огієнко про рідномовні обов'язки українців. Митрополит Іларіон про догмати і канони Української православної церкви. Духовна спадщина митрополита Іларіона.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Академічне релігієзнавство / За ред. А. Колодного. – К.: Світ знань, 2000.
2. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. – К.: Довіра, 1992.
3. Великий А.Г. Українське християнство. Причинки до історії української церковної думки. – Еспанія: Вид-во о. Василян, 1990.
4. Власовський І. Нарис історії Української Православної церкви: У 4 т; 5-ти кн. – Нью-Йорк, 1955-1966 (передрук: К., 1998). Нью-Йорк, К.; Бавнд Брук, 1990.
5. Грабович Г. До історії української літератури: Дослідження, есе, полеміка. – К.: Основи, 1997.
6. Гриньох О.І. Слуга Божий Андрей – благовісник єдності. – Мюнхен. Накладом автора, 1961.
7. Гук Володимир. Священики Української Католицької Церкви. – Коломия, 1999.
8. Дмитрій (Рудюк), архієпископ. Святий священномученик Макарій, митрополит Київський і всієї Руси-України на тлі доби (до 500-ліття мучеництва) // Православний вісник. 5-6 (травень-червень). – К., 2007.
9. Дмитрій (Рудюк), єпископ. Старець Паїсій Величковський, як учитель, аскет і чернець духовного оновлення у XVIII ст. // Православний вісник. 1-2 (січень-лютий). – К., 2003.
10. Жуковський П. Петро Могила й питання єдності церков. – К.: Мистецтво, 1997.
11. Іванишин В. Українська церква і процес національного відродження. – Дрогобич, 1990.
12. Іларіон, митрополит: Костянтин і Мефодій: Їх життя і діяльність. – Вінніпег, 1970. – Т. I.; Т. II.
13. Іларіон Київський. Слово про Закон і Благодать // Філософська думка. – 1988. – № 4.
14. Історія Русів / Пер. Івана Драча. – К.: Рад. письменник, 1991.
15. Лев Силенко “Мага Віра”. Співвідношення віри, науки, філософії, історії. – Канада, Україна, 1997.
16. Липинський В. Релігія і церква в історії України. – К.: Рада, 1995.
17. Огієнко І. Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу. – К., 1918.
18. Огієнко І. Українська церква: Нариси з історії Української Православної церкви: У 2 т. – Т. 1-2. – К.: Україна, 1993.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Вебер М. Критические исследования в области логики наук о культуре // М. Вебер. Избранные произведения. – М., 1990. – С. 366-368.
2. Вебер М. Основные социологические понятия // М. Вебер. Избранные произведения. – М., 1990. – С. 625.
3. Докаш В. Кінець світу: еволюція протестантської інтерпретації. – К.–Чернівці, 2007.
4. 31. Документи Другого Ватиканського собору. Конституції, декрети, декларації. – Львів, 1996.
5. Зиммель Г. Религия. Социально-психологический этюд // Г. Зиммель. Избранное. Т. 1. Философия культуры. – М., 1996. – С. 601-604.
6. Екуменізм і проблеми міжконфесійних відносин в Україні / Наук. збірник за ред. А. Колодного. – К., 2001.
7. Лейн Тони. Христианские мыслители. – СПб.: Мирт, 1997. – С. 257-283.
8. Марчишак А. Актуальні питання православ'я у сучасному світі // Актуальні питання релігієзнавчої та богословської думки. – Чернівці: Рута, 2010. – С. 181-195.
9. Мень А. История религии. В 7-ми т. – Т. 1. – М., 1991.
10. Мизак Н. Політологія релігії. – Чернівці: Рута, 2010. – С. 24-28.
11. Мірча Еліаде як класик світового релігієзнавства. Збірник. – К., 2007. – 192 с.
12. Релігієзнавчий словник / За ред. А. Колодного і Б. Лобовика. – К., 1996.
13. Тайлор Е. Первобытная культура. – М., 1989. – С. 18-40.
14. Тилих П. Избранное. Теология культуры. – М., 1995.
15. 92. Томпсон М. Восточная философия / Пер. с англ. – М., 2001.
16. Филипович Л.О. Нові релігійні течії та організації в Україні. – К., 1997.
17. Християнство доби постмодерну. Наук. збірник / За ред. А. Колодного. – К., 2005.
18. Яблоков И.Н. Религиоведение. – М.: Гардарики, 2004. – С. 130 –202.
19. Яроцький П. Вселенський католицизм: основні стадії розвитку і сучасні проблеми // Релігійна панорама. – К., 2009. – №1. – С. 57-60.

БОГОСЛОВСЬКЕ РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

Тема 1. Богословське релігієзнавство як наука

Богословське релігієзнавство в системі богословського знання і як структурний компонент світського релігієзнавства. Понятійно-категоріальний апарат і статус „Богословського релігієзнавства” як науки та навчальної дисципліни. Причини появи „Богословського релігієзнавства” у світській гуманітарній освіті, логіка його становлення і розвитку. Методологічні засади „Богословського релігієзнавства”. Провідні ідеї богословського витлумачення природи та функцій релігії.

Тема 2. Богословське вчення про віру, її пізнавальний та морально-ціннісний потенціал

Поняття про віру. Метафізичний аналіз віри. Смысл віри та обсяг. Віра релігійна і нерелігійна. Логічні передумови виникнення релігійної віри. Віра як чинник пізнавального процесу. Співвідношення віри і розуму. Місце та роль віри у релігійному комплексі. Пізнавально-ціннісний потенціал віри.

Тема 3. Буття Бога: епістемологічний, метафізичний та праксеологічний вияви

Незбагненність сутності буття Бога. Необхідність, умови та шляхи Богопізнання. Богослов'я апофатичне і катафатичне. Основний зміст богословського вчення про Бога. Духовність та властивості єства Бога. Докази буття Бога та їхній основний зміст. Богословське витлумачення діяльнісного аспекту Бога: Бог – Творець і Промислитель світу. Акт творення світу (видимого і невидимого) та його смисл. Богословське вчення про єдність Єства Бога. Вчення про Бога в трьох Особах. Богооткровеність догмата про Пресвяту Тройцю.

Тема 4. Богословський антропогенез та сотеріологія

Сутність релігійного вчення про людину. Образ Божий і подоба в людині. Гріхопадіння прародичів. Первородний гріх та його наслідки. Вчення про Викупну Жертву Сина Божого. Вільна воля людини. Теодицея і антроподицея.

Тема 5. Релігійно-богословський аналіз потойбічності

Богословське витлумачення природи „інобуття” – Царства Божого і життя вічного. Форми розкриття потойбічності. Способи осягнення спасіння. Всезагальність та одночасність воскресіння мертвих. Загальний суд. Участь у загробному житті праведників і нерозкаяних грішників. Блаженний стан праведників. Ступені та вічність мук засуджених.

Тема 6. Основні догматичні, канонічні та літургічні відмінності католицизму і православ'я

Історія відокремлення православного Сходу і католицького Заходу. Зародження та розвиток ідеї примату Римського єпископа. Ідейно-еклезіологічне підґрунття вчення про владу римського єпископа в Церкві. Римська кафедра та її роль у соборно правному житті Церкви. Основні догматичні, канонічні та літургічні розбіжності (нововедення) Католицької Церкви. Собори Католицької Церкви та їхнє значення у справі налагодження між церковних взаємин. II-й Ватиканський собор: передумови скликання, рішення та історичне значення. Екуменізм. Католицька політика аджорнаменто, як реакція на сучасні суспільно-релігійні і духовно-культурні трансформації у світі.

Тема 7. Ідейно-релігійна рефлексія протестантської теології

Основні віроповчальні положення (догматика) протестантизму: спасіння тільки вірою, абсолютність авторитету Святого Письма, милосердя Боже. Фундаментальні принципи протестантської релігійної практики: принцип дешевої Церкви, принцип загального священства і принцип мирського аскетизму. Еволюція протестантських релігійних і богословських ідей, їхня неузгодженість і суперечність. Есхато-хіліастичні ідеї протестантизму. Сучасні провідні тенденції релігійно-богословських рефлексій протестантизму (неоортодоксія).

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія (будь-яке видання).
2. Іоан Дамаскін, препод. Точний виклад Православної віри / За ред. Філарета, патріарха Київського і всієї Руси-України. – К.: Видавничий відділ КП, 2010.
3. Кальвін Ж. Наставление в христианской вере: В 2 т. / Пер. с фр. – М., 1997.
4. Лютер М. Мальный катехизис; Большой катехизис; Послание о переводе; Шмалькальденские статьи – Сост., пер. с нем. Ю. А. Голубкина. – Харьков, 2001.
5. Кураев А. Христианская философия и пантеизм. М., 1997.
6. Вепрук В.І., прот. Догматичне богослів'я. Підручник. – Чернівці: Рута, 2003.
7. Гусев В.І. Вступ до метафізики: Навч. посібник. – К: Либідь, 2004.
8. Попов М.В. Філософія релігії: Навчальний посібник для вузів III – IV рівнів акредитації. – К.: Видавничий дім “ЕКМО”, 2007.
9. Ансельм Кентерберийський. Прологійон // Соченения. – М., 1995.
10. Гегель Г.В.Ф. Лекції по філософії релігії // Філософія релігії: в II-х т. – М., 1994. – Т.1.
11. Декарт Р. Метафізичні роздуми. – К., 2000.
12. Маграт А. Богословская мысль Реформации. – Одесса, 2004.
13. Словарь библейского богословия – К.: Кайрос, 2003.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Бердяев Н. Истина и откровение. – СПб., 1996.
2. Большой энциклопедический словарь. – М.: „Большая Российская энциклопедия”, 1998.
3. Бродецький О. Морально-ціннісний вимір раціональності у філософському обґрунтуванні буття Бога // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. Вип. 350 – 351. Філософія. – Чернівці: Рута, 2007.
4. Бубер М. Два образа веры. – М., 1995.

5. Костів К. Словник-довідник біблійних осіб, племен і народів. – К., 1995.
6. Маграт А. Богословская мысль Реформации. – Одесса, 1994.
7. Нюстрем Эрик. Библейский словарь. – Торонто, 1985.
8. Плантинга А. Бог, свобода и зло. – Новосибирск, 1993.
9. Фома Аквинский. Сумма теологии // Боргош Ю. Фома Аквинский. – 2-е изд. – М., 1975.

Питання для підготовки до фахового випробування:

1. Релігія та інші явища духовної культури.
2. Елементи первісних вірувань у сучасних релігіях.
3. Шаманізм і жрецтво як форми спілкування з надприродним світом.
4. Солярний культ у віруваннях та уявленнях стародавнього світу.
5. Землеробські і скотарські культури.
6. Елементи шаманістичного світогляду і шаманських практик в українському фольклорі (казках).
7. Релігійна реформа фараона Аменхотепа IV як вияв монотеїстичної тенденції.
8. Давньоєгипетське жрецтво в розвитку раціональних знань.
9. Класичний генотеїзм давньогрецької міфології.
10. Взаємозумовленість спільних рис давньогрецької та давньоримської релігій.
11. Українська відьма як опредметнена форма феномена жіночого шаманізму.
12. Жертвопринесення та їх значення в релігії.
13. Веди як священні книги релігій давньої Індії.
14. Релігійні вірування східних слов'ян напередодні хрещення 988 року. Шаманізм в історії духовної культури людства.
15. Культ предків у давньослов'янських віруваннях.
16. Філософські та моральні принципи іудаїзму.
17. Старий Завіт як священне писання іудаїзму.
18. Тора як втілення іудейського монотеїзму та релігійного культу.
19. Талмуд: структура і філософський зміст.
20. Шаманство як досвід здобуття істини через техніку екстазу.
21. Етичні принципи зороастризму.
22. Вішнуїзм і шиваїзм як напрямки індуїзму.
23. Філософський зміст “Упанішад”.
24. “Махабхарата” і “Рамаяна” як вияв індуїстської ідеології.
25. Феномен шаманізму в наукових розвідках Мірчи Іліаде.
26. Порівняльна характеристика релігійно-філософських концепцій конфуціанства і даосизму.
27. “Кодзікі” і “Ніхонсьокі” як основа синтоїзму.
28. Проблема людини у релігійно-філософській концепції буддизму.
29. Духовні передумови виникнення та становлення буддизму.
30. Наукове й біблійне бачення походження світу та людини.
31. Проблема екуменізму в християнстві.
32. Католицькі чернечі ордени.
33. Соціальна доктрина католицизму.
34. Соціально-політичні орієнтації в сучасному протестантизмі.
35. Сучасна соціально-політична доктрина ісламу.
36. Біблія і Коран: порівняльна характеристика.
37. Шаманські вірування у духовній спадщині східнослов'янських народів.
38. Предмет, структура та завдання курсу “Основи релігієзнавства”.
39. Основні розділи релігієзнавства.
40. Релігієзнавство і теологія.
41. Поняття і сутність релігії.
42. Релігія та інші явища духовної культури.
43. Структура релігії.
44. Основні функції релігії.

45. Виникнення релігії.
46. Теорії походження релігії.
47. Критерії класифікації релігій.
48. Найпоширеніша схема класифікації релігій.
49. Первісні (ранні) форми релігії.
50. Елементи первісних вірувань у сучасних релігіях.
51. Поняття національних релігій.
52. Характерні риси та особливості ранніх національних релігій.
53. Релігії народів Близького Сходу і Середземномор'я.
54. Давньоєгипетська релігія.
55. Релігія народів Двортччя.
56. Релігія Стародавньої Греції.
57. Давньоримська релігія.
58. Релігійні вірування східних слов'ян доби первісного суспільства.
59. Релігія східних слов'ян напередодні хрещення 988 року.
60. Хрещення Київської Русі.
61. Християнізація Русі та проблема двовір'я.
62. Релігії доколумбової Америки (майя, ацтеків, інків).
63. Загальна характеристика пізніх національних релігій.
64. Іудаїзм: виникнення, віровчення, культ.
65. Індуїзм як вияв ментальності індусів.
66. Віровчення та культ зороастризму.
67. Конфуціанство.
68. Даосизм.
69. Особливості виникнення та розвитку синтоїзму.
70. Поняття світових релігій.
71. Соціальні та історичні умови виникнення буддизму.
72. Регіон поширення буддизму.
73. Основні положення віровчення буддизму.
74. Трипітака – священна книга буддизму.
75. Буддистський культ.
76. Релігійно-філософські школи буддизму.
77. Хінаяна і махаяна.
78. Ламаїзм, дзен-буддизм.
79. Історичні передумови виникнення християнства.
80. Релігійні та філософські джерела християнства.
81. Становлення християнства як надетнічної релігії.
82. Вселенські християнські собори.
83. Християнське віровчення.
84. Біблія – священна книга християн.
85. Структура Біблії. Старий Завіт. Новий Завіт.
86. Християнський культ.
87. Розколи в християнстві. Головні християнські напрямки.
88. Формування православ'я як східного напрямку християнства.
89. Становлення православних віровчення та культ.
90. Регіон поширення православ'я. Православні автокефальні церкви.

Критерії оцінювання знань вступників

На фаховому випробуванні за кожну правильну відповідь (виконане завдання) вступнику нараховується певна кількість балів, яка зростає пропорційно до кількості та правильності виконаних завдань.

За кожну правильну відповідь із 10 завдань вступнику нараховується максимально 10 балів. Оцінювання знань вступників здійснюється за шкалою від 100 до 200 балів.

Рівень підготовки вступника

Результати виконання завдань дозволяють виявити рівень підготовки вступника:

200–180 балів;

179–160 балів;

159–140 балів;

139– 100 балів.

1 рівень (високий): 200–180 балів виставляється вступникам, які в повному обсязі виконали завдання (тестові завдання), продемонстрували обізнаність з усіма поняттями, фактами, термінами; адекватно оперують ними при розв'язанні завдань; виявили творчу самостійність, здатність аналізувати факти, які стосуються наукових проблем. Усі завдання (тестові завдання) розв'язані (виконані) правильно, без помилок.

2 рівень (середній): 179–160 балів виставляється за умови достатньо повного виконання завдань (тестових завдань). Розв'язання завдань має бути правильним, логічно обгрунтованим, демонструвати творчо-пізнавальні уміння та знання теоретичного матеріалу. Разом з тим, у роботі може бути допущено декілька несуттєвих помилок.

3 рівень (достатній): 159–140 балів виставляється за знання, які продемонстровані в неповному обсязі. Вони, зазвичай, носять фрагментарний характер. Теоретичні та фактичні знання відтворюються репродуктивно, без глибокого осмислення, аналізу, порівняння, узагальнення. Відчувається, що вступник недостатньо обізнаний з матеріалом джерел із навчальної дисципліни та не може критично оцінити наукові факти, явища, ідеї.

4 рівень (низький): 139–100 балів виставляється за неправильну або поверхневу відповідь, яка свідчить про неусвідомленість і нерозуміння поставленого завдання. Літературу з навчальної дисципліни вступник не знає, її понятійно-категоріальним апаратом не володіє. Відповідь засвідчує вкрай низький рівень володіння програмним матеріалом.

Голова фахової атестаційної комісії

Ярош Я. Б.

Відповідальний секретар приймальної комісії

Слащук А. М.